

ОКРЕМИЙ ПРИКЛАД ПРОФІЛІЗАЦІЇ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ НА СТОМАТОЛОГІЧНОМУ ФАКУЛЬТЕТІ ЯК ІННОВАЦІЙНОЇ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ

Лещенко Т. О.

Актуальність теми нашого дослідження зумовлена гострою потребою впровадження української мови в найширші сфери медицини. Цей процес є одним із гарантів утвердження української державності. За новими навчальними планами МОЗ України на перших курсах медичного і стоматологічного факультетів із 2009-2010 н.р. викладається дисципліна "Українська мова за професійним спрямуванням" (замість "Ділова українська мова") із посиленними вимогами до профілізації. Над профілізацією викладання української мови відповідно до специфіки медичного і стоматологічного факультетів працюємо ще з середини 90-х років минулого століття. Натепер ця технологія впроваджена у всі види навчальної діяльності студентів. Результатом узагальнення роботи над профілізацією дисципліни стало видання відповідного навчального посібника з грифом ЦМК МОЗ України (Лещенко Т.О. Професійна мова медика.- Полтава, 2004). Але відтоді робота над профілізацією викладання української мови на відповідних факультетах невинно триває, особливо останнім часом у зв'язку з вимогою звертати посилену увагу на вивчення медичної термінології державною мовою.

Медична термінологія - один із найскладніших і мало досліджених напрямків розвитку лексикології. Утвердження україномовної термінології на теренах стоматології практично зовсім не досліджене українською філологічною наукою попри те, що ця проблема гостро актуальна і потребує кваліфікованого погляду філолога. Адже навіть у найавторитетніших перекладних словниках, виданих у видавництві "Наукова думка", щодо термінів, які стосуються і стоматології зокрема, знаходимо чимало неточностей, проблемних позицій.

Мета нашого дослідження - охарактеризувати труднощі вживання термінів, які стосуються щелеп но-лицевої ділянки (ЩЛД) людини - основної професійної зони стоматолога; виявити проблемні з точки зору орфографії та стилістики питання фіксації цих термінів у медичних словниках.

Характеристику труднощів уживання медичної лексики на означення утворів ЩЛД ми розподілили за відповідними групами згідно з анатомічним призначенням і топографією: кістки, м'язи, нерви, порожнина рота, ясна, кровоносні судини, залози.

У назвах кісток ЩЛД маємо такі проблеми. "Решетчатая кость" перекладається як "решітчаста кістка" [5, 178], хоча відповідно до лексичного значення цього терміна і топографії власне органа має бути "решіткова" [2, 642]. Є також правописні, стилістичні та словотвірні труднощі терміновживання щодо таких кісткових утворів : слезная кость - слізна кістка (непр. "сльозна"); сошник - леміш (найчастіше і в україномовних текстах зустрічаємо "сошник"); небная кость - піднебінна кістка; скуловая кость - вилична кістка (а не "вилицева").

Часто в мові стоматологів зустрічаємо термін "альвеолярний паросток", а має бути "відросток", адже паросток - це "молоде стебло рослини; парость, паріст, пагін, зеленець" [1, т.2, С.537], а відросток - це "З.анат. Відгалуження якогось органа в організмі. Червоподібний відросток сліпої кишки; Відростки шийних хребців" [1, т. 1, с.323].

Щодо характеристики кісток нижньої щелепи, маємо теж низку проблемних питань і труднощів слововживання, пов'язаних насамперед із білінгвізмом місцевого мовного середовища. Так, "подъязыковая ямка" має перекладатися як "під'язикова ямка", а не "під'язична", так само - "під'язикова кістка". У словнику О.К.Усатенка зафіксована розбіжність такого характеру: термін "подъязычно-язычный" перекладається як «під'язиково-язиковий», а далі, буквально наступне слово «подъязычный» - як «під'язиковий» і «під'язичний» [5, 290]. "Межальвеолярные перегородки" слід перекладати як "міжальвеолярні перегородки", а не "перетинки", бо останній термін стосується шкірних утворів між кістками на лапках птахів. "Ветвь нижней челюсти" перекладається як "гілка нижньої щелепи", хоча нерідко можна зустріти неправильну форму "вітка" - кальку з російської мови. Ямки мають такий правильний варіант перекладу: височная - скронева; подвисочная - підскронева; крылонебная - крилопіднебінна; костное небо - кісткове піднебіння. «Височно- нижнечелюстной сустав» перекладаємо як «скронево-нижньощелепний суглоб» (увага до правопису!).

Для характеристики м'язів ЩЛД уживаємо терміни, щодо яких теж виникають певні правописні та словотворчі та стилістичні труднощі. Так, «щечная мышца» - «щічний м'яз» згідно із чергуванням голосних о, е з і у відкритому і закритому складі. «Крыловидная мышца» - «крилоподібний м'яз»; «подбородочная мышца» - «підборідний м'яз» (часто зустрічаємо неправильні форми «підборідковий» та «підборідочний»). Складний варіант перекладу має рос. термін «глазница» - «очна ямка», звідси: «глазничная мышца» - «очноямковий м'яз». Правильний переклад терміна «ресничная мышца» - «війковий м'яз», тоді як часто вживається неправильне «війчастий».

Далі охарактеризуємо труднощі терміновживання щодо нервів ІДЛД: глазодвигательный нерв - окоруховий нерв; лицевой - лицевий (лицьовий); обонятельный - нюховий; подглазничный - під очноямковий; языкоглоточный - язикоглотковий.

Нагадаємо правильні форми назв зубів та зубних поверхонь: артикуючі, жувальні, зуби мудрості, ковергуючі, різцеподібні, шипуваті; жувальна поверхня зуба, різальний край. Окремо виділимо норму вживання терміна «опорные зубы» в українській мові. Правильно - «опорні зуби», а не «опірні», бо іменник «опора» має лексичне значення «те, на що спираються або на що можна спертися» [1, т.2, с.472], тоді як іменник «опір», від якого походить прикметник «опірний», означає «2.здатність протистояти, протидіяти» [1, т.2, с.468]. Слід пам'ятати, що іменник «зуб» у Н.в. мн. має закінчення -и: два зуби і. т. д. (помилка також унаслідок білінгвізму, бо рос. - два зуба). Іменник «ікло» в Р.в. мн. має форму «іклів» [2, 285], а часто вживають неправильну форму «іклів».

Слід особливо підкреслити, що іменник «ясна» вживається в українській мові тільки у формі множини, тому, скажімо, речення «На десне верхней челюсти сужены сосуды» перекладаємо так: «На яснах верхньої щелепи звужені судини». Прикметник від «ясна» - «ясенний», тоді як у навчально-науковій літературі та мовленні стоматологів зустрічаємо найнеймовірніші неправильні форми.

На особливу увагу заслуговує вживання термінів «пародонт» і «періодонт», які в Р.в. одн. мають закінчення -а, як і більшість іменників на позначення анатомічних утворів ЩЛД: лоба, носа, рота, язика, відростка, скелета, черепа (але назви хвороб - пародонтиту, періодонтиту). Іменник «періодонт» має префікс пери-. Такий варіант правопису регламентується правилом, за яким префікс пери- з російської мови в українській мові вживаємо з буквою и перед приголосними (перибронхіт, перикард, перипроктит) і з буквою і - перед голосними (періодонт, періапикальний, періаденіт, періартрит).

Особливі труднощі виникають у вживанні терміна «миндалина» (рос). Як правило, перекладають його як «мигдалина», тоді як правильний переклад назви цього утвору як частки парного органа лімфатичної системи - «мигдалик»: глотковий мигдалик, піднебінний мигдалик, язиковий мигдалик.

Проблемним, на наш погляд, є переклад терміна «щитовидные вены» як «щитовидні вени», зафіксований практично у всіх перекладних словниках [5; 3]. Причиною такого калькування з російської є назва залози - «щитовидна», яка не відповідає словотворчим нормам української мови, за якими продуктивнішою є морфема «-подібний»: крилоподібний м'яз, груднино-ключично-соскоподібний м'яз, дзьобоподібний м'яз, келихоподібні клітини і т.д.

Префікс *при-* вживаємо на позначення слинної залози: привушна слинна залоза, а в словнику О.К.Усатенка знову зустрічаємо недоречність. Так, термін «околоушно-жевательный» перекладається як «навколоушно-жувальний», а наступне слово «околоушный» - як «привушний» [5, 245].

Подібні неточності, а то і парадоксальні стилістичні ситуації, виявлені нами щодо термінів на позначення уворів щелепно-лицевої ділянки, стосуються й багатьох інших україномовних медичних термінів.

Проблема дослідження, впорядкування й уніфікації україномовної медичної терміносистеми потребує ще багатьох зусиль українських учених-філологів, адже розв'язання її вкрай необхідне для української медичної науки і практики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Новий тлумачний словник української мови: у 3-х т.- К.: Аконіт, 2001.
2. Орфографічний словник української мови.- К.: Довіра, 1994.
3. Російсько-український словник наукової термінології: Біологія. Хімія. Медицина.- К.: Наук.думка, 1996.-660 с.
4. Український правопис.- К.: Наук, думка, 1993.
5. Усатенко О.К. Російсько-український словник медичної термінології / О.К.Усатенко - К.: Наук, думка, 1996.- 463 с